

Prof. dr. Smail Čekić
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Fakultet političkih nauka / Faculty of Political Sciences
Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava
Institute for Research of Crimes against Humanity and International Law

UDK 341.485 (497.6) „1992/1995“

Izvorni naučni članak

**NAMJERA, CILJEVI, ZADACI, ORGANIZACIJA, MJESTO I
ULOGA JEDINSTVENE VOJSKE SRJ – VOJSKE JUGOSLAVIJE
/„VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE” /„SRPSKE VOJSKE KRAJINE”,
DE IURE IDE FACTO ORGANA DRŽAVE SAVEZNE REPUBLIKE
JUGOSLAVIJE, U (IZ)VRŠENJU GENOCIDA
U REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI**

**INTENTION, OBJECTIVES, ORGANIZATION, TASKS AND THE
ROLE OF CONSOLIDATED – FRY - RUMP YUGOSLAVIA
ARMY/“THE REPUBLIC OF SRPSKA ARMY” / “REPUBLIC OF
SERBIAN KRAJINA ARMY”, DE IURE AND DE FACTO OF
FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA STATE ORGAN, IN
GENOCIDE IN THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Sažetak

Srbija i Crna Gora/Savezna republika Jugoslavija i Republika Hrvatska su krajem XX stoljeća protiv Republike Bosne i Hercegovine vodile osvajački, agresorski rat i izvršile brojne oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i genocid nad Bošnjacima, pripadnicima nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve. U tom ratu ključnu ulogu imala je Srbija i Crna Gora/Savezna republika Jugoslavija, posebno njene oružane snage (JNA/VJ/„Vojska Republike Srpske”/„Srpska vojska krajine”, specijalne jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije i druge oružane jedinice). Polazeći od navedenih činjenica, u ovom tekstu razmatra se izrazito složen, naučni i društveni problem.

Ključne riječi: *Republika Bosna i Hercegovina, Srbija i Crna Gora/Savezna republika Jugoslavija, agresija, osvajački rat, genocid, JNA/Vojska Jugoslavije/„Vojska Republike Srpske”/„Srpska vojska krajine”*

Summary

Near the end of the 20th century, Serbia and Montenegro / the Rump Yugoslavia conducted an invasive, aggressive war against the Republic of Bosnia and Herzegovina and Republic of Croatia, committed numerous forms of crimes against humanity and international law, including the genocide against Bosniaks, members of the national, ethnic and religious groups such. In that war, Serbia and Montenegro/the Rump Yugoslavia played a key role, especially its armed forces (YPA/YA/ "Republika Srpska Army"/"Serbian Krajina Army", special units of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbia and other armed units). Starting from the above facts, this article deals with the extremely complex, scientific and social problem.

Key words: *Republic of Bosnia and Herzegovina, Serbia and Montenegro/Rump Yugoslavia, aggression, war of conquest, genocide, YPA / Yugoslav Army/"Army of the Republic of Srpska"/ "Serbian Krajina Army".*

Državno, političko i vojno rukovodstvo Savezne republike Jugoslavije, na čelu s voždom Slobodanom Miloševićem, u uvjetima nemogućnosti daljnjeg javnog zadržavanja svojih trupa u suverenoj i od 6. aprila međunarodno priznatoj državi Republici Bosni i Hercegovini, te UNPA (United Nations Protected Area) zonama u Hrvatskoj, iznalazilo je nova organizaciona rješenja kako bi pogodnom formom maskirala kontinuitet i apsolutnu kontrolu nad svim vojnim potencijalima u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. U tom je cilju odlučilo da izvrši još jednu reorganizaciju svojih oružanih snaga. Tom reorganizacijom rukovodstvo Savezne republike Jugoslavije formalno je organizaciono izvršilo „transformaciju” JNA u „tri srpske vojske” (**Vojsku Jugoslavije**, „**Vojsku Republike srpske krajine**” i „**Vojsku Srpske republike Bosne i Hercegovine**”/„**Vojsku Republike Srpske**”). Takve oružane snage suštinski su ostale jedinstvena oružana sila novoproglašene Savezne republike Jugoslavije i zadržale se, u skladu sa srpskim političkim projektom formiranja jedinstvene (velike) srpske države na Balkanu, na do tada osvojenim teritorijama.¹ U suštini su navedene „tri

---

¹AIIZ, inv. br. 2-2559; Kadrijević, V. (1993) *Moje viđenje raspada*, Politika, Beograd, str. 162–163; S. Biserko, nav. dj., str. 227; I. Radaković, nav. dj., str. 137–138; ICTY, Predmet br. IT-94-1-A, pred Žalbenim vijećem, tužilac protiv Duška Tadića, *Presuda*, 15. juli 1999, paragrafi 150–152; ICTY, Predmet br. IT-96-21-T, pred Pretresnim vijećem, tužilac protiv Zejnila Delalića, Zdravka Mucića zvanog Pavo, Hazima Delića i Esada Landže zvanog Zenga, *Presuda*, 16. novembar 1998, paragrafi 218 i 234; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, pred Pretresnim vijećem III, tužilac protiv Slobodana Miloševića, *drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva* (optužnice u vezi sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom), 31. maj 2002, paragrafi 395–396: * **Ja sam za ratnu opciju: Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine**

srpske vojske” „**samo posebne komponente jedne borbene formacije jedinstvene vojske**” – Vojske Jugoslavije, nad kojom je državno, političko i vojno rukovodstvo Savezne republike Jugoslavije, posebno Slobodan Milošević i Generalštab Vojske Jugoslavije, pored *de jure* ovlasti, imalo i *de facto* kontrolu, kao i nad JNA, „**putem kontrole nad visokorangiranim oficirima**” JNA/VJ.²

Jedinstvene oružane snage djelovale su jedinstveno, radeći i boreći se na zajedničkom cilju formiranja jedinstvene srpske države. „**Nijedna odluka**”, prema izjavi generala Perišića, načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije, u „Republici Srpskoj” i „Republici srpskoj krajini”, iako su te paradržavne tvorevine formalno imale svoje političko rukovodstvo, „**nije donošena bez saglasnosti sa tadašnjim državnim vrhom** (Savezna Republika Jugoslavija). Analogno tome, vojska je bila isto tako u tesnoj vezi, iz više razloga. **S jedne strane jer je to bila jedinstvena vojska, s druge strane jer je imala svoje pripadnike na svim tim prostorima i s treće strane jer**

---

srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, održane 12. maja 1992. godine u Banjoj Luci, Fondacija „Istina, pravda, pomirenje“, Tuzla, 2007, str. 43.

JNA je, prema Kadijeviću, „**predstavljala osnovu iz koje su formirane tri vojske – Vojska SRJ, Vojska Republike Srpske i Vojska Republike srpske krajine**”. S tim u vezi, general Kadijević navodi kako je to „**urađeno u skladu sa datim unutrašnjim i međunarodnim okolnostima veoma organizovano**”. Taj je zadatak, prema njemu, bio „**vrlo bitan**”, koga je „**rukovodstvo JNA utvrdilo kao prioritetni**”. Obrazloženje za utvrđivanje tog „**prioritetnog**” zadatka koje iznosi Veljko Kadijević je više nego smiješno: „**Zato što su drugi narodi u Jugoslaviji počeli da na razne načine stvaraju svoje vojske, a srpski i crnogorski narodi su JNA smatrali svojom vojskom, kao što su i Jugoslovensku državu smatrali svojom državom, pa je, shodno tome, i obaveza JNA bila da novoj Jugoslaviji i cjelokupnom srpskom narodu obezbjedi njegovu vojsku, bez koje na ovim prostorima i u uslovima koji su neprijatelji nametnuli, nema ne samo slobode, već ni života**” (V. Kadijević, nav. dj., str. 163–164).

Formalna „**transformacija**” JNA u „**tri srpske vojske**” isplanirana je u III upravi Generalštaba SFRJ/SRJ, za što je trebalo malo organizacionih napora (radilo se samo o izmjeni vojničkih simbola i zastava (isto; AIIZ, inv. br. 5339, Zapisnik, dopuna izjave pukovnika Alekse Krsmanovića).

²M. Harmon, **Značaj presude ICTY-a protiv Momčila Perišića**. * * Politički i vojni značaj odbrane Sarajeva 1992–1995, Zbornik radova sa međunarodne naučne konferencije održane 29. februara i 1. marta 2012. u Sarajevu, Sarajevo, 2014, str. 677; F. Hartmann, **Opsada Sarajeva: Miloševićev pokušaj da prevari i zavede međunarodnu zajednicu**. * * Politički i vojni, str. 647. ICTY, Predmet br. IT-04-81-T, pred Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, Presuda, 6. septembar 2011, paragrafi 762 i 1655. Slobodan Milošević je „**imao efektivnu kontrolu nad agentima MUP-a Srbije, uključujući DB (Državnu bezbjednost) koji su usmjeravali i podržavali akcije specijalnih snaga**” idrugih srpskih snaga koje su „**djelovale u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj**” (F. Hartmann, nav. dj., str. 647).

je imala tehniku koja je svoju logističku podršku crpela pretežno iz Savezne republike Jugoslavije.”³

Savezna republika Jugoslavija je pripadnike Vojske Jugoslavije, na osnovu člana 271. *Zakona o službi u oružanim snagama*, upućivala, premještala, raspoređivala i postavljala u druge vojne komande, jedinice i ustanove **jedinstvene vojske**⁴(Vojska Jugoslavije, „Vojska Republike Srpske” i “Vojska Republike srpske krajine”), koja je učestvovala i izvodila borbena dještva u Republici Bosni i Hercegovini i protiv nje, uključujući i u izvršavanju genocida nad Bošnjacima.

JNA je predstavljala osnovu iz koje je formirana **Vojska Savezne republike Jugoslavije** (Vojska Jugoslavije), s njenim kolaboracionističkim snagama: Vojska Republike srpske krajine i Vojska Srpske republike BiH/Vojska Republike Srpske.⁵ Na taj način JNA je **formalno** transformisana u tri srpske

---

³ICTY, Predmet br. IT-04-81-T, pred Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, Presuda, 6. septembar 2011, paragraf 1755.

⁴Isto, paragraf 762; AIIZ, inv. br. 2-3597, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, SP Br. 8-2, 27. septembar 1994, Beograd; Državna tajna, strogo poverljivo, *zapisnik sa dvadesetčetvrtedne Vrhovnog saveta odbrane*, održane 9. augusta 1994. godine.

⁵V. Kadijević, nav. dj., 152 i 163; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, pred Pretresnim vijećem III, tužilac protiv Slobodana Miloševića, *drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva* (optužnice u vezi sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom), 31. maj 2002, paragrafi 392–396; Čekić, S. (2004) *Agresija na republiku Bosnu i Hercegovinu: Planiranje, priprema, izvođenje* (u daljnjem tekstu: *Agresija*), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, str. 168, 694. i 836–870. „**Vojsku nove Jugoslavije**” činili su, tvrdi general Kadijević, „**oficiri JNA**” (v. Kadijević, nav. dj., str. 152). JNA je, prema tvrdnji generala Kadijevića, „**predstavljala osnovu iz koje su formirane tri vojske – Vojska SRJ, Vojska Republike Srpske i Vojska Republike srpske krajine.**” To je, prema njemu, „**urađeno u skladu sa datim unutrašnjim i međunarodnim okolnostima veoma organizovano**” (Kadijević, nav. dj., str. 163). Formiranje „**triju vojska**” rukovodstvo JNA je izvelo „**veoma organizovano**”. Taj je zadatak, prema njemu, bio „**vrlo bitan**” i njega je „**rukovodstvo JNA utvrdilo kao prioritetni**”. Obrazloženje tog „**prioritetnog**” zadatka Kadijević je formulisao na sljedeći način: „**Zato što su drugi narodi u Jugoslaviji počeli da na razne načine stvaraju svoje vojske, a srpski i crnogorski narodi su JNA smatrali svojom vojskom kao što su i jugoslovensku državu smatrali svojom državom, pa je, shodno tome, i obaveza JNA bila da novoj Jugoslaviji i cjelokupnom srpskom narodu obezbijedi njegovu vojsku, bez koje na ovim prostorima i u uslovima koji su neprijatelji nametnuli, nema ne samo slobode, već ni života**” (isto, str. 163–164).

Novoformiranoj vojsci „ **cjelokupnog srpskog naroda**” je dat naziv Vojska Jugoslavije, pri čemu su druge dvije srpske vojske („Vojska Republike Srpske” i „Vojska Republike srpske krajine”) bile, faktički, sastavni dio Vojske Jugoslavije, jedinstvene vojske.

Očigledno je general Kadijević na providan način pokušao da prikrije osvajačke i genocidne namjere velikosrpskog pokreta, a posebno njegove oružane sile – JNA.

JNA je, sumirajući njene „**ukupne rezultate**”, „**uslove pod kojima ih je postigla na unutrašnjem i međunarodnom planu**”, prema Kadijevićevoj „**opštoj**” ocjeni, „**strategijski gledano**”, „**uradila ono što je objektivno bilo realno; da nije uradila ono**

vojske, a **faktički** je riječ o **jedinstvenim oružanim snagama, s jedinstvenim sistemom rukovođenja i komandovanja**, s Generalštabom Vojske Jugoslavije u Beogradu, jedinstvenim finansiranjem i svim drugim obilježjima karakterističnim za oružanu silu u službi Savezne republike Jugoslavije, pri čemu je Glavni štab „Vojske Srpske republike BiH”/„Vojske Republike Srpske” bio potčinjena (podređena) instanca Generalštaba Vojske Jugoslavije u Beogradu (kao što je rukovodstvo Savezne republike Jugoslavije imalo nadređenu ulogu naspram rukovodstva „Srpske republike Bosne i Hercegovine”/„Republike Srpske”), koji je planirao, pripremao, organizovao, naređivao, koordinirao, logistički i mobilizacijski podržavao i usmjeravao oružane aktivnosti (ratna dještva) na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine.⁶ Tako je rukovodstvo velikosrpskog pokreta, prije svega

---

što objektivno nije mogla; da su joj neki zadaci političke naravi krivo distribuirani; da je u izvršenju svojih zadataka, naročito u posljednjoj godini bila suočena sa mnogo ozbiljnih i teških problema (...)”. Pritom je, prema njemu, „**ispoljen visoki stepen sposobnosti, patriotske svijesti i borbenog morala ogromne većine onih starešina JNA koji su ostali dosljedni ciljevima za koje se ona borila, što je predstavljalo odlučujući faktor da JNA izvrši zadatke o kojima sam govorio u uslovima rijetko zabilježenim u istoriji ratovanja**” (isto, str. 164–165).

Zaista je bilo koji komentar suvišan. General Kadijević otvoreno priznaje i time se hvali da je i u procesu namjernog istrebljivanja pojedinih naroda i barbarskog uništavanja njihovih materijalnih dobara i svih tekovina jedne civilizacije „**ispoljen visoki stepen sposobnosti, patriotske svijesti i borbenog morala ogromne većine**” starješina JNA.

⁶**ICTY**, Predmet br. IT-94-1-A, pred Žalbenim vijećem, tužilac protiv Duška Tadića, *Presuda*, 15. juli 1999, paragrafi 150–152; **ICTY**, Predmet br. IT-96-21-T, pred Pretresnim vijećem, tužilac protiv Zejnila Delalića, Zdravka Mucića zvanog Pavo, Hazima Delića i Esada Landže zvanog Zenga, *Presuda*, 16. novembar 1998, paragrafi 218 i 234; **ICTY**, Predmet br. IT-99-36-T, pred Pretresnim vijećem II, tužilac protiv Radoslava Brđanina, *Presuda*, 1. septembar 2004, paragraf 151; V. Kadijević, nav. dj., str. 163; S. Biserko, nav. dj., str. 226; S. Čekić, *Agresija*, str. 168–169, 660–694 i 836–870.; Muslimović, F. (2000) *Rat i politika*, Bosančica print, Sarajevo, str. 153–155; Čekić, S. – M. Šestanović – M. Karović – Z. Mastalić-Košuta (2010), *Zločini nad djecom Sarajeva u opsadi*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, str. 105–107; V. Kadijević, nav. dj., str. 139 i 149; **ICTY**, Baza podataka: Sudski spisi, Radna bilježnica Ratka Mladića, 14. februara – 25. maja 1992, str. 221, 223–226, 247–250, 259–260, 262–263, 269, 272, 290. i 323. Na taj je način JNA, prema ocjeni generala Ilije Radakovića, transformisana i redukovana u srpsko-crnogorsku vojsku, čime je njena doktrina izjednačena sa nacionalističkim stavovima SANU (I. Radaković, nav. dj., str. 223). “Vojska Republike Srpske” i Vojska Jugoslavije, prema ocjeni Žalbenog vijeća u predmetu *Tadić*, „**nisu autentično bile dvije odvojene vojske. Reorganizacija JNA i promjena imena nisu bile indikacije promjene vojnih ciljeva i strategija. Komandna struktura JNA i preimenovanje dijela JNA u VRS sprovedeno je kako bi se stvorio privid preimenovanja međunarodnim zahtjevima, ustvari imalo je za cilj da obezbijedi da znatne oružane snage etničkih Srba ostanu u Bosni i Hercegovini**” (**ICTY**, Predmet br. IT-94-1-A, pred Žalbenim vijećem, tužilac protiv Duška Tadića, *Presuda*, 15. juli 1999, paragraf 151).

njegov vođa Slobodan Milošević, kako bi izbjeglo da JNA bude „**tretirana kao okupaciona sila**” ili agresorska vojska u Republici Hrvatskoj i Republici Bosni i Hercegovini i da se Srbija i Crna Gora/Savezna republika Jugoslavija „**formalno ne može optužiti za učešće u ratu**”, preimenovalo JNA u „Vojsku Republike srpske krajine” i „Vojsku Srpske republike Bosne i Hercegovine”/„Vojsku Republike Srpske”. To je bio „**glavni taktički potez**” i „**jedna od velikih odluka**” rukovodstva velikosrpskog pokreta, posebno Miloševića. Time je istovremeno označen i kraj JNA, koja se, u službi fašističke i genocidne ideologije i politike, pretvorila u snagu i oružje za ubijanje civila, protjerivanje, pljačku, masovne progone, silovanja i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i genocid nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini.⁷

„**Plan da se JNA podijeli na VRS i VJ, kako bi se zamaskiralo njeno prisustvo u Bosni i Hercegovini**” „**smišljen je u Beogradu (...)**” (ICTY, Predmet br. IT-96-21-T, pred Pretresnim vijećem, tužilac protiv Zejnila Delalića, Zdravka Mucića zvanog Pavo, Hazima Delića, Esada Landže zvanog Zenga, *Presuda*, 16. novembar 1998, paragraf 218).

Formiranje „Vojske Republike Srpske” i VJ „**predstavljali su smišljeni pokušaj da se maskira to da je SRJ i dalje umiješana u sukob, pri čemu je njena vlada u biti ostala snaga koja je upravljala bosanskim Srbima**” (isto, paragraf 234).

VRS je formirana „**kako bi se nastavili postizati sopstveni politički i vojni ciljevi SRJ, a iz dokaza je očito da su ti ciljevi ostvarivani vojnim i političkim operacijama koje je kontrolisao Beograd i JNA/VJ**” (ICTY, Predmet br. IT-94-1-A, pred Žalbenim vijećem, tužilac protiv Duška Tadića, *Presuda*, 15. juli 1999, paragraf 151).

„**Preimenovana vojska bosanskih Srba i dalje je sačinjavala jednu vojsku pod komandom Generalštaba VJ u Beogradu.**” VRS je djelovala „**u postizanju vojnih ciljeva formulisanih u Beogradu**” (isto, paragraf 152).

„Vojska Republike Srpske”, „**kao kreacija SRJ/VJ, imala je istu strukturu i činove kao VJ**” i „**SRJ/VJ je rukovodila i nadgledala aktivnosti i operacije VRS. Posljedica toga bila je da je VRS odražavala strategije i taktike koje je stvorila SRJ/JNA/VJ**” (isto, paragraf 151).

Vojska Jugoslavije „**kontrolisala je vojsku bosanskih Srba u Bosni i Hercegovini, tj. Vojsku Republike Srpske. Vojska Jugoslavije imala je kontrolu nad političkim i vojnim ciljevima, kao i nad vojnim operacijama VRS**” (isto, paragraf 151).

⁷ICTY, Predmet br. IT-94-1-A, pred Pretresnim vijećem, tužilac protiv Duška Tadića, *izdvojeno i različito mišljenje sudije McDonald o primjenjivosti člana 2. Statuta*, 7. maj 1997, paragrafi 7 i 34; ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, pred Pretresnim vijećem II, tužilac protiv Radoslava Brđanina, *Presuda*, 1. septembar 2004, paragrafi 151-154; A. Lukežić, **Krvava bespuća JNA**, u: JNA beznade zla (intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997. str. 71; S. Biserko, nav. dj., str. 226; S. Čekić, *Agresija*, str. 169, 660-694 i 836-870; Nilsen, K. A. (2013) *Milošević u ratu i u Haagu – dokumentacija*, s norveškog preveo Rasim Muratović, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, str. 97. i 187-191. Pretresno vijeće u predmetu *Brđanin* „**se uvjerilo (...)** da ni poslije 19. maja 1992. VRS i VJ nisu bile dvije zasebne vojske i da su njihove težnje i ciljevi ostali isti, tj. proširenje teritorije (...), uprkos tome što je JNA poslije 19. maja 1992. promijenila naziv u Vojsku Srpske Republike Bosne i Hercegovine, a zatim u VRS, nije došlo ni do kakvih bitnih promjena (...)” (ICTY,

Ukazom br. 2/50 „krnjeg Predsjedništva” SFRJ, od 25. aprila 1992, na dužnost načelnika Štaba (ujedno zamjenika komandanta) 2. vojne oblasti postavljen je generalpotpukovnik Ratko Mladić (on je zaključno sa 9. majem 1992. izvršio prijem dužnosti).⁸

Navedenim ukazom na dužnosti u Komandi 2. vojne oblasti postavljene su i primile dužnost i sljedeće starješine:

- pomoćnik za moralni rad i pravne poslove – generalmajor Milan Gvero,
- pomoćnik komandanta za pozadinu – generalmajor Đorđe Đukić,
- pomoćnik za organizacijsko-mobilizacijske i personalne poslove – pukovnik Mićo Grubor,
- načelnik organa bezbjednosti – pukovnik Zdravko Tolimir,⁹
- načelnik odjeljenja za operativno-nastavne poslove – generalmajor Manojlo Milovanović.¹⁰

Predmet br. IT-99-36-T, pred Pretresnim vijećem II, tužilac protiv Radoslava Brđanina, *Presuda*, 1. septembar 2004, paragraf 151).

Pretresno vijeće „se uvjerilo da su mjere koje su preduzete da se osnuje VRS nezavisan od JNA bile samo trik da bi se izbjegle potencijalne optužbe da SRJ interveniše u oružanom sukobu koji se odvija na teritoriji Bosne i Hercegovine i da bi se utišali zahtjevi međunarodne zajednice za obustavu svakog učešća u tom sukobu”, koji je, tvrdi navedeno pretresno vijeće, bio međunarodnog karaktera (isto, paragrafi 151–154). I pored nastojanja „vlasti SRJ da prikriju svoju umiješanost, Vijeće sigurnosti, Generalna skupština i generalni sekretar Ujedinjenih nacija su u više navrata potvrdili da je Beograd nastavio da saraduje sa vojskom bosanskih Srba i da vrši kontrolu nad njom i zahtijevali su obustavljanje svih vidova miješanja izvana” (isto, paragraf 152).

⁸AIIZ, inv. br. 2-1045, Komanda 30. partizanske divizije, SP, br. 865-2, 16. maj 1992. – Komandi 1. partizanske brigade, *Obavještenje o postavljenjima*; AIIZ, inv. br. 5348, Zapisnik generala Đorđa Đukića; S. Čekić, *Agresija*, str. 694; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, pred Pretresnim vijećem III, tužilac protiv Slobodana Miloševića, *drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva* (optužnice u vezi sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom), 31. maj 2002, paragrafi 395–396; ICTY, 04602635, *Ukaz broj 2/50 Predsjedništva SFRJ od 25. aprila 1992. godine*. Dan ranije (24. aprila 1992) general Mladić, komandant 9. korpusa 2. vojne oblasti (ICTY, 04602633, *Ukaz broj 1/77 Predsjedništva SFRJ od 30. decembra 1991. godine*), Ukazom broj 2/48 krnjeg Predsjedništva SFRJ vanredno je unaprijeđen u čin generalpotpukovnika (ICTY, 04602634, *Ukaz broj 2/48 Predsjedništva SFRJ od 24. aprila 1992. godine*).

⁹Isto. Ta odluka je tada saopćena navedenim oficirima u Predsjedništvu SFRJ, gdje su bili prisutni i: Jugoslav Kostić, Sejdo Bajramović te nekoliko oficira iz SSNO-a.

¹⁰ICTY, 06104560, UKAZ broj 2/50 Predsjedništva SFRJ od 25. aprila 1992. – Komandi 2. vojne oblasti. General Milovanović je Ukazom broj 2/48 krnjeg Predsjedništva SFRJ 24. aprila 1992. vanredno unaprijeđen u čin generalmajora (ICTY, 06104563, *Ukaz broj 2/48 Predsjedništva SFRJ od 24. aprila 1992*).

Odluka o formiranju **vojske „za Srbe u BiH”** donesena je na sastanku u Beogradu **30. aprila 1992**, tri dana nakon formiranja države Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore – 27. aprila 1992), gdje je, pored Slobodana Miloševića, Borisava Jovića, dr. Branka Kostića, Momira Bulatovića i generala Živote Panića (načelnik Generalštaba JNA, a kasnije načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije), bilo i rukovodstvo petokolonaške SDS Bosne i Hercegovine i paradržavne tvorevine Republike srpske Bosne i Hercegovine (Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik i Nikola Koljević).¹¹ Predmet navedenog sastanka bilo je i pitanje „**povlačenja**” „**građana SRJ iz JNA**” u Bosni i Hercegovini. S obzirom na to da je tada Evropska zajednica već priznala Bosnu i Hercegovinu, od velikosrpskog rukovodstva je traženo da povuče JNA iz te države. To su Milošević i Jović „**očekivali i predvideli**”, te su se bojali da JNA ne dovedu „**u poziciju da je proglaše stranom ili agresorskom vojskom**”.¹²

U vezi s povlačenjem „**preostalih**” **građana SRJ iz JNA u Bosni i Hercegovini**, iznesen je lažni podatak da je tada u Bosni i Hercegovini bilo **oko 10-15 odsto građana SRJ iz JNA u toj državi**, što je, po rukovodstvu velikosrpskog pokreta, iznosilo ukupno **oko 10.000 ljudi**. Ocijenjeno je da to ne predstavlja problem, jer, i bez njih, u Bosni i Hercegovini „**ostaje oko**

---

¹¹Jović, B. (1996) *Poslednji dani SFRJ*, drugo dopunjeno izdanje, Kragujevac, str. 448. Ta je, prema Joviću, **operacija** za rukovodstvo velikosrpskog pokreta „**bila isuviše značajna, a za Srbe u BiH, vjerujem, još značajnija**”, jer su „**dobili svoju vojsku**” (B. Jović, nav. dj., str. 448).

Savezna republika Jugoslavija je „**u stvaranju te vojske (...) učestvovala maksimalno, godinu dana; to se konstituisalo**”. Savezna republika Jugoslavija je „**osposobila nastanak i stvaranje Vojske Srpske**”, što su, pored ostalih, na sjednici Vrhovnog savjeta odbrane Savezne republike Jugoslavije 2. juna 1993. potvrdili članovi Savjeta: Slobodan Milošević, predsjednik Srbije, i Momir Bulatović, predsjednik Crne Gore (AIIZ, inv. br. 3679-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *stenografske beleške sa sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 2. juna 1993. godine). „**To smo**”, tvrdi Momir Bulatović, „**apsolutno uradili. Postojao je taj mehanizam koji se do danas protegao. Znači, to su ljudi koji trebaju našoj Vojsci Jugoslavije; oni su raspoređeni na formacijska mjesta u Vojsci Jugoslavije, ali su istovremeno trebali i Vojsci Republike Srpske**” (isto).

¹²B. Jović, nav. dj., str. 448. S tim u vezi, Jović navodi smiješnu ocjenu da povlačenje, prema njemu, „**10-15% preostalih građana SRJ iz JNA u BiH**”, što predstavlja „**svega oko 10.000 ljudi**”, „**nije ni tehnički ni saobraćajni problem**”, već je problem „**što je Branko Kostić nedavno neoprezno izjavio da on, kao 'potpredsjednik Predsedništva' SFRJ, nikada neće potpisati naređenje o povlačenje JNA iz Bosne i Hercegovine, a takođe, što je Života Panić izjavio da se vojska iz Bosne i Hercegovine neće povući za 5 do 7 godina, iako je ta republika međunarodno priznata kao nezavisna država. Javnost je to vrlo ozbiljno primila, a oni obojica uopšte nisu ozbiljno razmišljali kad su takve izjave davali. Kako mi možemo na silu držati svoju armiju u nekoj drugoj nezavisnoj državi mimo njene volje, a da ne bude proglašena nepoželjnom**” (isto).

90.000 vojnika JNA, uglavnom srpske nacionalnosti, nad kojima može preuzeti političko rukovođenje srpsko rukovodstvo iz BiH.¹³

Srpski kolaboracionisti, na čelu sa Karadžićem, navodno su se složili.¹⁴ Za provođenje te obmane svjetske javnosti bio je dogovoren i rok (oko koga su se tobože dosta natezali) od 15 dana za „povlačenje”.¹⁵

Na tom sastanku u Beogradu, gdje je izvršena instruktaža za prikrivanje stvarnog stanja – da „tri srpske vojske” i dalje ostanu jedinstvene oružane snage Savezne republike Jugoslavije (s jedinstvenim operativno-strategijskim tijelom), dogovoreno je, pored ostalog, da se na mjesto generala Milutina Kukanjca postavi general Ratko Mladić.¹⁶

(Srpsko) „Predsjedništvo SFRJ” je 5. maja 1992. donijelo *Odluku „o transformaciji JNA”*, kojom je **“obezbeđeno da pripadnici JNA koji ostaju na teritoriji Republike BiH ili se upućuju na tu teritoriju zadržavaju sva prava kao i ostali pripadnici JNA”**¹⁷ /Vojske Jugoslavije. Savezni sekretarijat za narodnu odbranu (zamjenik po ovlaštenju saveznog sekretara za narodnu odbranu, načelnik „Generalštaba OS SFRJ”, general Blagoje Adžić), izdao je, u skladu sa navedenom odlukom, 6. maja 1992. naređenje o **„regulisanju statusa AVL i GL” „na službi u JNA”, „koji ostaju na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine ili se upućuju na tu teritoriju”**, tako što profesionalni vojnici Savezne Republike Jugoslavije koji su **„angažovani u borbenim dejstvima”** u Republici Bosni i

---

¹³Isto.

¹⁴Isto. Momčilo Krajišnik je, prema Borisavu Joviću, postavljao **„seriju pitanja: kako će se ta vojska finansirati, ko će im davati plate, ko će im obezbediti penzije itd.”**, što, piše Jović, **„sve kao problem postoji, ali nije opredeljujući za naš razgovor”** (isto).

¹⁵Isto.

¹⁶Isto; S. Čekić, *Agresija*, str. 837. Borisav Jović pogrešno navodi (ili je u pitanju tehnički propust) da je tada dogovoreno da se na mjesto generala **Vukovića** postavi general Ratko Mladić (B. Jović, nav. dj., str. 448).

Istoga dana (tj. 30. aprila) general Blagoje Adžić je u Banjoj Luci saslušao izvještaje o situaciji od generala Momira Talića, komandanta Banjalučkog, Ratka Mladića, Kninskog, i Špire Nikovića, Bihaćkog korpusa i dogovorio se oko obrazovanja **„nove vojske srpske BiH”**. Blagoje Adžić je izbjegao da kaže bilo šta o tome, ali su to uradili lokalni srpski političari (kao, naprimjer, Radoslav Brđanin), koji su izjavili: **„Mi moramo ovdje odmah angažovati krajiško stanovništvo radi obrazovanja jedinstvenih oružanih snaga za zaštitu Kninske krajine, Like, Korduna, Banije, zapadne Slavonije i Bosanske krajine (...)**, a u **„sastavu vojske našle bi se snage Kninskog, Bihaćkog, Banjalučkog, Tuzlanskog, Sarajevskog, Bilećkog i petog korpusa RV i PVO, čija bi organizacijska struktura bila prilagođena konkretnim uslovima (...)**” (I. Radaković, nav. dj., str. 137-138).

¹⁷AIIZ, inv. br. 2-5357, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, Kabinet saveznog sekretara, sp. br. 5-34, 6. maj 1992, Beograd, Predsjedništvu SFRJ; AIIZ, inv. br. 2-5356, savezni sekretar za narodnu odbranu, Personalna uprava – komandi 1, 2, 3. i 4. VO i drugima, *Regulisanje statusa AVL i GL; ICTY*, Predmet br. IT-04-81-T, pred Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, *Presuda*, 6. septembar 2011, paragraf 761.

Hercegovini i protiv nje „zadržavaju sva prava kao i ostali pripadnici JNA”¹⁸ / Vojske Jugoslavije.

Naredbu o ustrojavanju „Vojske Srpske republike BiH” 10. maja 1992. donio je SSNO, a potpisao je general Blagoje Adžić. Da bi prikrili učešće Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) u osvajačkom (agresorskom) ratu protiv Republike Bosne i Hercegovine i genocidu nad Bošnjacima i da bi se navodno razlikovao od Generalštaba Vojske (Savezne republike) Jugoslavije, tom naredbom je formiran „Glavni štab”, na čelu s Ratkom Mladićem (komandant general, potpukovnik Ratko Mladić; načelnik štaba generalmajor Manojlo Milovanović; pomoćnik za moral i informisanje generalmajor Milan Gvero; pomoćnik za pozadinu generalmajor Đorđe Đukić; načelnik bezbjednosti pukovnik Zdravko Tolimir i načelnik za mobilizaciju pukovnik Mićo Grubor). Sljedećeg dana (11. maja 1992) general Kukanjac je generalu Mladiću predao postrojenu Komandu 2. vojne oblasti.¹⁹

Izvršavajući navedene „dogovore” iz Beograda, „Skupština srpskog naroda Bosne i Hercegovine” je 12. maja 1992. na sjednici u Banjoj Luci, gdje su, pored ostalog, doneseni „**strateški ciljevisrpskog narodau Bosni i Hercegovini**”, iz političkih razloga formalno-pravno formirala „Vojsku Srpske republike Bosne i Hercegovine” i generala Ratka Mladića imenovala za komandanta „Glavnog štaba” te vojske. Tako se Vojska Jugoslavije nije povukla iz Bosne i Hercegovine. Samo se izmjestila na „**srpske**” prostore i zauzela polazne položaje za operaciju pacifikacije neefektivno okupiranog dijela Bosne i Hercegovine.²⁰

---

¹⁸Isto.

¹⁹AIIZ, inv. br. 5352, Zapisnik, dopuna izjave generala Đorđa Đukića; D. Domazet, nav. dj., str. 14, nap. 22; *Slobodna Bosna*, 28. februar 1998; S. Čekić, *Agresija*, str. 839. Odmah nakon što je generalu Ratku Mladiću predao postrojenu Komandu 2. vojne oblasti, general Milutin Kukanjac je „**sjeo u helikopter i otišao**” (vjerovatno u Srbiju), *Slobodna Bosna*, 28. februar 1998.

²⁰*Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini održane 12. maja 1992. godine u Banjoj Luci*, objavljen u: * * * *Ja sam za ratnu opciju*, Fondacija „Istina, pravda, pomirenje”, Tuzla, 2007, str. 5–103; AIIZ, inv. br. 3-1217, *Odluka o formiranju Vojske Srpske republike Bosne i Hercegovine*, broj: 03-234/92, 12. maj 1992; **ICTY**, Predmet br. IT-02-54-T, pred Pretresnim vijećem III, tužilac protiv Slobodana Miloševića, *drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva* (optužnice u vezi sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom), 31. maj 2002, paragraf 397; I. Radaković, nav. dj., str. 137–138; S. Biserko, nav. dj., str. 227; D. Domazet, nav. dj., str. 14; **ICTY**, Predmet br. IT-02-54-T, pred Pretresnim vijećem III, tužilac protiv Slobodana Miloševića, *drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva* (optužnice u vezi sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom), 31. maj 2002, paragrafi 62–64 i 401–405; **ICTY**, Predmet br. IT-94-1-T, Dokazni materijal svjedočenja pukovnika JNA Osmana Selaka, 5. juni 1996, str. 5; **ICTY**, Predmet br. IT-99-36-T, pred Pretresnim vijećem II, tužilac protiv Radoslava Brđanina, *Presuda*, 1. septembar 2004, paragraf 151; S. Čekić, *Agresija*, str. 67–570. i 840. Tom „odlukom” su, prema generalu Ratku Mladiću, „**stvoreni uslovi da se od naoružanog naroda i pripadnika srpskog naroda iz redova bivše JNA i raspoloživih sredstava i opreme izvrši transformacija**

Novoformirani „Glavni štab Vojske Srpske republike BiH” preuzeo je funkciju najviše komande Vojske Savezne republike Jugoslavije na teritoriji Bosne i Hercegovine, koju je do tada imala Komanda 2. vojne oblasti.²¹

Imenovanje „Glavnog štaba Vojske Srpske republike BiH” još je jedna potvrda jedinstva oružanih snaga i pokušaj obmane međunarodne javnosti. Inaugurisanje tog štaba upućuje i na zaključak da se, analogijom ustrojstva oružanih snaga narodnooslobodilačkog pokreta iz 1941–1945, namjeravala istaći izvorna suverenost „Srpske republike Bosne i Hercegovine” i njenih oružanih snaga, uz istovremenu neupitnu pripadnost oružanim snagama Savezne republike Jugoslavije.

General Ratko Mladić je u takvoj konstelaciji 10. maja 1992, u svojstvu oficira Vojske Jugoslavije, postavljen za komandanta 2. vojne oblasti i od tada je do 19. maja imao dvojnju funkciju: bio je na čelu 2. vojne oblasti, ugašene 19. maja, i novoformirane „Vojske Srpske republike BiH”, što je dogovoreno 30. aprila 1992. na spomenutom sastanku u Beogradu. **Time je obezbijeden kontinuitet rukovođenja i komandovanja oružanim snagama Savezne republike Jugoslavije u Republici Bosni i Hercegovini.**

---

jedinica i formira Vojska Srpske Republike koja se stvarala u jeku borbi od Grahova do Trebinja” (AIIZ, inv. br. 2-2681, Glavni štab Vojske Srpske Republike, „vojna tajna, strogo povjerljivo”, *ekspoze* komandanta Glavnog štaba, generalpotpukovnika Ratka Mladića, *o ostvarenim rezultatima na frontu, stanju vojske Srpske republike, problemima i zadacima u narednom periodu*, septembar 1992, str. 1). Ta je „odluka”, tvrdi general Ratko Mladić, omogućila „**naoružanom narodu, Srbima u bivšoj JNA i raspoloživom materijalu i opremi da transformišu jedinice i formiraju Vojsku Republike Srpske”** (ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, pred Pretresnim vijećem III, tužilac protiv Slobodana Miloševića, *drugi pretpresni podnesak Tužilaštva* (optužnice u vezi sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom), 31. maj 2002, paragraf 399).

U „odluci” o formiranju te vojske vješto je izbjegnuta formulacija o tome da su **komande, jedinice i ustanove JNA činile kičmu „Vojske Republike Srpske”** (V. Kadijević, nav. dj., str. 148). Umjesto toga, usvojena je konstatacija da se dotadašnje „**jedinice i štabovi teritorijalne odbrane preimenuju u komande i jedinice Vojske”**, čiju će organizaciju i formaciju navodno utvrditi „**predsjednik Republike”** (AIIZ, inv. br. 3-1217, *Odluka o formiranju Vojske Srpske republike Bosne i Hercegovine*, broj: 03-234/92, 12. maj 1992). Na taj način srpski kolaboracionisti su nastojali da prikriju pravo činjenično stanje. „Odluka” o formiranju „Vojske Srpske republike Bosne i Hercegovine” stupila je na snagu „**danom donošenja**” i važila je „**do proglašenja Zakona o vojsci Srpske republike Bosne i Hercegovine”** (isto).

„Vojska Srpske republike BiH” zvanično je proglašena 18. maja 1992. (AIIZ, inv. br. 2-2563, Radna zabilješka pukovnika JNA Osmana Selaka, 18. maj 1992, str. 205).

²¹AIIZ, inv. br. 5352, Zapisnik, dopuna izjave Đorđa Đukića; D. Domazet, nav. dj., str. 14. Vidi shemu 2 kod D. Domazeta, nav. dj., str. 14; S. Čekić, *Agresija*, str. 840. Komanda 2. vojne oblasti je, prema kazivanju generala Đorđa Đukića, ugašena 19. maja 1992, naredjenjem Generalštaba Oružanih snaga SFRJ, kojim je konkretizovano njeno „transformisanje” u „Vojsku Srpske republike BiH” (AIIZ, inv. br. 5353, Zapisnik, dopuna izjave generala Đorđa Đukića).

U nadležnost novoformiranog „Glavnog štaba” ulazila je glavnina 2. vojne oblasti i manji dio 4. vojne oblasti. Od ostalih dijelova 2. vojne oblasti formirana je „Vojska Republike srpske krajine”, a snage 1, 3. i 4. vojne oblasti, raspoređene na teritoriji Srbije i Crne Gore, ušle su u sastav „treće srpske vojske” (Vojska SR Jugoslavije). Na taj način je organizacijska struktura JNA, ostavljajući mogućnost dvostrukog tumačenja, „**prilagođena konkretnim uslovima...**”²²

Komande, jedinice i ustanove JNA su, u skladu s odlukama velikosrpskog rukovodstva i lično Miloševića, „**činile kičmu Vojske Republike Srpske, sa kompletnim naoružanjem i opremom. Ta vojska je, uz puni oslonac na srpski narod i njegovu svestranu podršku**”, „**preuzela front JNA**” u Bosni i Hercegovini.²³

JNA je predavanjem fronta „Vojsci Srpske republike BiH”, prema generalu Milutinu Kukanjcu, predala efektivno okupiranu teritoriju Bosne i Hercegovine. To je, prema njemu, iznosilo „**najmanje 50 odsto**” ukupne teritorije Republike Bosne i Hercegovine.²⁴

---

²²Isto; S. Čekić, *Agresija*, str. 841. U cilju obmane javnosti 16. juna 1992. na teritoriji Srbije i Crne Gore ukinute su vojne oblasti i armija postala najviša strategijska organizacijska cjelina Vojske Jugoslavije, a činile su je tri armije: 1, 2. i 3. armija korpusnog i brigadnog sastava (D. Domazet, nav. dj., str. 14, nap. 23).

²³V. Kadjević, nav. dj., str. 148; AIIZ, inv. br. 2-2681, Glavni štab Vojske Srpske republike („vojna tajna, strogo povjerljivo”), *ekspoze komandanta GŠ, genera-potpukovnika Ratka Mladića o ostvarenim rezultatima na frontu, stanju vojske Srpske republike, problemima i zadacima u narednom periodu*, septembar 1992, str. 1; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, pred Pretresnim vijećem III, tužilac protiv Slobodana Miloševića, *drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva* (optužnice u vezi sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom), 31. maj 2002, paragrafi 62 i 392–400; AIIZ, inv. br. 2-2571, *Informacija o događajima u Banjoj Luci 10–17. septembra 1993*, izlaganje generala Milana Gvere na sjednici Narodne skupštine Republike Srpske, Banja Luka, 29. septembar 1993; S. Čekić, *Agresija*, str. 845. Srbi u Bosni i Hercegovini su zadržali „**sve što se moglo od naoružanja, ratne tehnike, vazduhoplovstva, opreme i drugog od bivše JNA. Uporedo sa intenzivnim borbenim dejstvima, vršeno je organizaciono ustrojstvo Vojske, uz preuzimanje svih i svega što je moglo pomoći jačanju fronta (...)**” (AIIZ, inv. br. 2-2571).

General Veljko Kadjević piše da je „Vojska Republike Srpske” „**zaštitila srpski narod i stvorila vojničke pretpostavke za adekvatna politička rješenja koja će odgovarati njegovim nacionalnim interesima i ciljevima**” (V. Kadjević, nav. dj., str. 148), tj. srpskim velikodržavnim interesima i ciljevima zločinačkog karaktera. Tom tvrdnjom on nastoji da prikrije odgovornost političkog i vojnog rukovodstva velikosrpskog pokreta, uključujući i njegovu, za agresiju, genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Bosni i Hercegovini. Pored toga, on time pokušava da tu odgovornost prebaci na političko i vojno rukovodstvo kolaboracionističke Srpske republike BiH, nastojeći da ga prikaže kao samostalan subjekt, navodno nezavisan od Savezne republike Jugoslavije, što nije tačno.

²⁴TV SRNA, emisija *Moj gost – moja istina*, autora Riste Đoge, 12. juli 1994. U toj emisiji general Milutin Kukanjac je, pored ostalog, izrazio žaljenje što su neka područja koja je

Značajan broj starješina (srpski oficiri i podoficiri) porijeklom iz Srbije i Crne Gore (ni poslije 19. maja 1992) nije napustio Bosnu i Hercegovinu. U „Vojsci Republike Srpske” je maja 1992. i kasnije bilo dosta starješina koji nisu bili državljani Bosne i Hercegovine. Jedan broj takvih izjasnio se da bude premješten na teritoriju Savezne republike Jugoslavije. Međutim, oni nisu mogli napustiti Bosnu i Hercegovinu, jer je „Glavni štab Vojske Republike srpske Bosne i Hercegovine” narednjem (Pov. br. 25/143-1) 19. maja 1992. to zabranio.²⁵ Bosnu i Hercegovinu napustili su vojnici na odsluženju kadrovsog roka (oko 8.000: Srbi, Albanci, Crnogorci i Muslimani) i pitomci vojnih škola porijeklom iz Srbije i Crne Gore. Vojnici Srbi porijeklom iz Bosne i Hercegovine koji su se nalazili van Bosne i Hercegovine vraćeni su u Bosnu i Hercegovinu i ušli su u jedinice „Vojske Republike Srpske”.²⁶

JNA zauzela kasnije izgubljena, kao naprimjer: lijeva obala Neretve, Žuč, Mojnilo, itd., što on nikako nije mogao da „shvati” (isto).

²⁵AIIZ, inv. br. 2-2745, Komanda 1. krajiškog korpusa, pov. br. 12/1-291, 30. maj 1992. – Komandi 10. partd. i drugima; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, pred Pretresnim vijećem, tužilac protiv Slobodana Miloševića, *Odluka po prijedlogu za donošenje oslobađajuće presude*, 16. juni 2004, paragraf 264; * **Miloševiću dokazan genocid u Bosni: Medupresuda Haškog tribunala od 16. juna 2004.** u daljnjem tekstu: * **Miloševiću dokazan genocid u Bosni**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007, str. 153; S. Čekić, *Agresija*, str. 846. Krajem maja 1992. starješine koji nisu bili državljani Bosne i Hercegovine, a izjasnili su se da budu premješteni na teritoriju Savezne republike Jugoslavije, stalno su komandama, jedinicama i ustanovama „Vojske Republike Srpske” postavljali pitanja o svom premještaju. Zbog toga je Komanda 1. krajiškog korpusa 30. maja (pov. br. 12/1-291) dala sljedeće objašnjenje, pozivajući se na akt „Glavnog štaba Vojske Republike srpske Bosne i Hercegovine”, pov. br. 25/143-1 od 19. maja 1992:

- „1. **Zamjena preostalih pripadnika JNA, državljana SRJ, koji su izrazili želju da odu u tu državu izvršice se kada se steknu uslovi za to i dobiju odgovarajuću zamjenu;**
- 2. njihov odlazak iz jedinice moguć je samo po odobrenju komandanta korpusa, organizovano i planski uz propisanu dozvolu i naredbu o premještaju;**
- 3. svako samovoljno napuštanje jedinice i položaja predstavlja dezerterstvo i biće na teritoriji Srpske republike BiH sprečeno, a prema pojedincima će se preduzimati odgovarajuće mere. Prema istim će biti preduzimane mere i u Saveznoj republici Jugoslaviji i u JNA” (isto).**

²⁶AIIZ, inv. br. 2-2559; ICTY, Predmet br. IT-94-1-T, Dokazni materijal svjedočenja pukovnika JNA Osmana Selaka, 5. juni 1996, str. 34. i 77–78. Na području Bosne i Hercegovine su i poslije 19. maja 1992. ostale starješine, vojnici i građanska lica koji su rođeni na tom području, kao i na teritoriji „Republike srpske krajine”. Pored toga, na tom su prostoru, prema planu Personalne uprave SSNO-a i naređenja (zamjenika) načelnika Generalštaba Oružanih snaga SFRJ, generala Živote Panića, od 11. maja 1992, ostale i starješine, vojnici i građanska lica JNA, radi popune Teritorijalne odbrane i milicije „Srpske republike Bosne i Hercegovine”, kao i „Republike srpske krajine” porijeklom iz Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) (AIIZ, inv. br. 2-1374, Savezni sekretarijat za

Kao što su komande, jedinice i ustanove JNA činile „**kičmu**” novoformirane „Vojske Srpske republike Bosne i Hercegovine”, „**sa kompletnim naoružanjem i opremom**”, to se, pored ostalog, odnosilo i na njenu kadrovsku strukturu. Komande, jedinice i ustanove „Vojske Srpske republike Bosne i Hercegovine” u osnovi je činio oficirski kadar komandi i jedinica JNA od kojih su preimenovanjem nastale.²⁷

Mnogi državljani i građani Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) su „**bili po šest meseci na tim ratištima** (tj. vodili su osvajački rat protiv Republike Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske i učestvovali u genocidu nad Bošnjacima – prim.: Institut). **To jeste udarna snaga i moć naše Vojske; to su ljudi koji imaju ratnog iskustva.**”²⁸

Na hiljade oficira i drugih profesionalnih vojnika, pripadnika Vojske Jugoslavije, „**nisu čak ni iz Republike Srpske, nego su**”, po izjavi predsjednika Savezne republike Jugoslavije i predsjednika Vrhovnog savjeta odbrane Zorana Lilića, „**naši oficiri koje smo poslali (...) poslati su tamo – što iz SFRJ, što iz SRJ (...). Gro tih ljudi je vezan za SRJ i na opciji je državne politike SRJ(...)**”.²⁹

Oni su bili na *službi*, uglavnom, u sastavu Vojne pošte 3001 Beograd (30. kadrovski centar Generalštaba Vojske Jugoslavije), kao i u drugim jedinicama Vojske Jugoslavije – u oružanim snagama Savezne republike Jugoslavije, koje je nadležni starješina naredbom načelnika Personalne uprave Generalštaba Vojske Jugoslavije), po članu 57. i 58. *Zakona o Vojsci Jugoslavije*, uputio, rasporedio, premjestio i prekomandovao „**na teritoriju određenoj Odlukom načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije na kojoj**

---

narodnu odbranu, Generalštab Oružanih snaga SFRJ, I uprava, Upravni centar, 31.53-3, 11. maj 1992. – Komandi 5, 10, 13. i 17. korpusa i 4. vojne oblasti (2. vojnoj oblasti na znanje). U 4. ozrenskoj lakoj pješadijskoj brigadi nalazio se, primjera radi, aprila 1994. i potporučnik Dragan (Petar) Štrkalj iz Zrenjanina (rođen 13. oktobra 1968. u Knićaninu, općina Zrenjanin, l. k. 159251, SUP Zrenjanin); AIIZ, inv. br. 2-2856, Komanda 4. ozrenske lake pješadijske brigade, broj: 407-1/94, 10. april 1994, *ovlaštenje*.

²⁷V. Kadrijević, nav. dj., str. 148. „**Većina komandanata jedinica bivše JNA, ako ne i svi, skoro svi Srbi, koji su se 18. maja 1992. sa svojim jedinicama našli na dužnosti u Bosni i Hercegovini, ostali su na dužnosti kao komandanti svojih jedinica tokom 1992. i 1993. (kao i kasnije, prim.: S. Č.), ne vraćajući se u Srbiju, bez obzira da li su porijeklom bili bosanski Srbi ili ne.**” To je važilo i za većinu oficira i podoficira (ICTY, Predmet br. IT-94-1, pred Pretresnim vijećem, tužilac protiv Duška Tadića, *Presuda*, 7. maj 1997, paragraf 115).

²⁸AIIZ, inv. br 2-3710, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *odbrana, službena tajna, strogo poverljivo, stenografske beleškese 31. sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 18. januara 1995. godine, Beograd, str. 24 i 39; AIIZ, inv. br. 2-3677, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *državna tajna, stenografske beleškese sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 10. februara 1993. godine, Beograd, str. 25.

²⁹Isto.

se služba vrši pod otežanim (posebnim) uslovima”, uključujući i na teritoriju Republike Bosne i Hercegovine³⁰, „na privremeni rad” u „Vojsku Republike Srpske”, gdje su „kao profesionalni vojnici Vojske Jugoslavije, kao pripadnici Vojske Jugoslavije, po naređenju pretpostavljenog starješine, boravili i učestvovali u oružanim akcijama na prostoru bivše SFRJ” („na prostoru zahvaćenom ratnim dejstvima i u sastavu jedinica koje su izvršavale borbene zadatke i izvodile oružane akcije u vremenu od 27. aprila 1991. godine do 19. decembra 1995. godine”), izvršavajući „zadatke u zoni borbenih dejstava”.³¹

Starješine i drugi profesionalni vojnici Vojske Jugoslavije su, „po potrebi službe, a ne po principu dobrovoljnosti”, slati u prekomandu „na teritoriju određenu Odlukom načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije na kojoj se služba vrši pod otežanim (posebnim) uslovima”, a to je i teritorija Republike Bosne i Hercegovine, u „Vojsku Republike Srpske”, gdje su „boravili i učestvovali u oružanim akcijama, izvršavajući zadatke u zoni borbenih dejstava”.³²

U realizaciji politike i prakse upućivanja, premještanja, raspoređivanja i prekomandovanja oficira Vojske Jugoslavije u VRS i SVK od bitnog značaja je, prema Vrhovnom savjetu odbrane Savezne republike Jugoslavije, bilo očuvati „privid da ti oficiri tamo odlaze dobrovoljno”.³³ Na osnovu brojnih dokaza očigledno je „da oficiri dodijeljeni 30. i 40. kadrovskom centru zapravo nisu imali mnogo izbora kad se odlučivalo o tome da li će biti premješteni ili ne.”³⁴

Pripadnici Vojske Jugoslavije „nisu mogli da biraju da li će preko kadrovskih centara bitiraspoređeni u VRS ili SVK”. Upućivanje pripadnika Vojske Jugoslavije u VRS i SVK bilo je obavezno. S tim u vezi,

---

³⁰ICTY, 06008081, Generalštab Vojske Jugoslavije, Sektor za operativno-štabne poslove, Prva uprava, pov. broj 464-1, 22. mart 1994, *vojna tajna, poverljivo, odluka o određivanju zadataka i teritorije na kojoj se služba vrši pod otežanim (posebnim) uslovima*; ICTY, 06223439, Vojna pošta 3001 Beograd, int. broj 14-865, 12. maja 1994, *Rešenje*.

³¹ICTY, 06030676, Beara; ICTY, 06224702, Keserović; ICTY, 06224768, Keserović; ICTY, 06116012; ICTY, 06223534, Tolimir; ICTY, 06223536.

³²ICTY, 06008081, Generalštab Vojske Jugoslavije, Sektor za operativno-obavještajne poslove, Prva uprava, pov. broj 464-1, 22. mart 1994, *Odluka o određivanju zadataka i teritorije na kojoj se služba vrši pod otežanim (posebnim) uslovima*.

³³AIIZ. inv. br. 3701-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *vojna tajna, strogo poverljivo, stenografske beleške sa 23. sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 21. jula 1994. godine; AIIZ. inv. br. 3719-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *odbrana, službena tajna, strogo poverljivo, stenografske beleške sa 37. sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 13. juna 1995. godine ICTY, Predmet br. IT-04-81-T, pred Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, *Presuda*, 6. septembar 2011, paragraf 803.

³⁴ICTY, Predmet br. IT-04-81-T, Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, *Presuda*, 6. septembar 2011, paragrafi 803–809.

Generalštab Vojske Jugoslavije „**uveo je sistem u kojem svakovojno lice koje bi odbilo ili bilo nevoljno da pređe u VRS i SVK bilo prinuđeno da touradi pod prijetnjom prijevremenim penzionisanjem ili prestankom službe.**”³⁵

General Momčilo Perišić (načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije) na sjednici Vrhovnog savjeta odbrane 18. januara 1995. je, pored ostalog, izjavio: „**U ratu (protiv Republike Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske – prim.: S. Č.) je učestvovalo 244.000, zemljoradnici su učestvovali u broju od 82.000, studenti 29.000.**”³⁶ S tim u vezi, Milošević (predsjednik Srbije) na sljedeći način je reagovao: „**Ovo je, Momo, ekstenzivno tumačenje, reći da je 'učestvovalo u ratu 244.000'. To znači, ko god se tamo zatekao u jedinicama iz Srbije i Crne Gore, bio je učesnik rata!**” To, prema njemu, „**nema veze sa učešćem u ratu – znači ko god se zatekao u vreme krize izvan Srbije i Crne Gore ima status učesnika rata.**”³⁷

Obraćajući se Miloševiću, general Perišić je rekao da je on **potpuno u pravu** i naveo: „**Mi ćemo ustanoviti koji su, zaista, bili u ratu, a ne da to ovako prikazujemo.**”³⁸ Na to je Milošević reagovao i naglasio: „**Mi moramo da promenimo i tu kvalifikaciju i reći: 'koji su učestvovali u borbenim dejstvima'. 'Učešće u ratu', po tome, znači – ko god se zatekao van granica sadašnje Jugoslavije u vreme krize, on je kvalifikovan kao učesnik rata.**”³⁹ Perišić mu je odgovorio: „**Jasno je, gospodine predsedniče!**”, a Milošević konstatovao: „**To je 244.000 ljudi! Da je ratovalo 244.000 ljudi, ne bi bilo rata, o tome se radi!**”⁴⁰

Navedeni podatak da je „**u ratu učestvovalo 244.000**” profesionalnih vojnika Savezne republike Jugoslavije potvrdili su Dobrica Ćosić, predsjednik Savezne republike Jugoslavije, i Slobodan Milošević, predsjednik Republike Srbije. Dobrica Ćosić je 27. maja 1993. na sastanku Štaba vrhovne komande u Beogradu (Dobanovcima, rezidencijalnom objektu Vojske Jugoslavije), izjavio da SRJ **izdržava „70.000 vojnika u Vojsci Republike srpske krajine/i/ oko 200.000 vojnika u Vojsci Republike Srpske (...).**”⁴¹ Slobodan Milošević je 2. juna 1993. na sjednici Vrhovnog

---

³⁵Isto, paragraf 1610.

³⁶AIIZ, inv. br. 2-3710, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *odbrana, službena tajna, strogo poverljivo, stenografske beleškese 31. sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 18. januara 1995, str. 5.

³⁷Isto.

³⁸Isto, str. 8.

³⁹Isto.

⁴⁰Isto.

⁴¹AIIZ, inv. br. 2-4250, Savezna republika Jugoslavija, Generalštab Vojske Jugoslavije, Kabinet načelnika, *Završna reč* predsjednika Savezne republike Jugoslavije akademika

savjeta odbrane, pored ostalog, izjavio da Savezna republika Jugoslavija u „Republici Srpskoj, između ostalog, **izdržava '200 hiljada ljudi' (...)**“.⁴² Brojni oficiri („**veliki broj oficira**“) „Vojske Republike Srpske“ angažovani su iz Vojske Jugoslavije – aktivni oficiri Vojske Jugoslavije „**na službi u sastavu Vojne pošte 3001 Beograd**“, odakle su upućeni, raspoređeni, premješteni i postavljeni, po naređenju pretpostavljenog starješine, u VRS i SVK. „**Oni su službeno ostali pripadnici Vojske Jugoslavije čak i onda kada su se borili u Bosni i Hrvatskoj pod barjacima VRS i SVK**“, izvršavajući „**zadatke na prostorima zahvaćenim borbenim dejstvima (...)**“ i boraveći i učestvujući „**u oružanim akcijama na prostorima bivše Jugoslavije**“. Oni su provodili stavove i odluke Vrhovnog savjeta odbrane, državnog, političkog i vojnog rukovodstva Savezne republike Jugoslavije. Oficiri su zadržali svoje plaće i beneficije kao pripadnici Vojske Jugoslavije.⁴³

Savezna republika Jugoslavija je – da niko ne bi mogao da joj prigovori („**a da ne bi niko mogao da nam prigovori**“) da neposredno „**učestvuje u borbenim dejstvima**“, „**u oružanim akcijama na prostorima bivše Jugoslavije**“ u Republici Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj, a kako bi Generalštab Vojske Jugoslavije mogao „**po ovim pitanjima da radi donekle u duhu Zakona, iako i ovo nije sto posto po zakonu. Ali ne vidimo bolje rešenje**“, prema izjavi generala Momčila Perišića, načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije, na sjednici Vrhovnog savjeta odbrane održanoj 11. oktobra 1993. – „**izmislila privremenu formaciju kod nas u Vojsci Jugoslavije. Tu ih postavljamo; oni ustvari nisu tu** (u Saveznoj republici Jugoslaviji) **nego su tamo na dužnosti gdje jesu**“ (u „Vojsci Republike Srpske i „Srpskoj vojsci krajine“).⁴⁴

Takvo rješenje podržao je i Slobodan Milošević, s napomenom da **to „treba zadržati samo u jednom primerku kod Vas**“, tj. u Generalštabu Vojske Jugoslavije.⁴⁵

Dobrice Ćosića na sastanku štaba Vrhovne komande, 27. maja 1993. godine u Dobanovcima.

⁴²AIIZ, inv. br. 3679-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *odbrana, državna tajna, strogo poverljivo, stenografske beleške sa sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 2. juna 1993.

⁴³ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, pred Pretresnim vijećem III, tužilac protiv Slobodana Miloševića, *drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva* (optužnice u vezi sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom), 31. maj 2002, paragrafi 450–455; ICTY, Predmet br. IT-04-81, **Sažetak presude Pretresnog vijeća u predmetu tužilac protiv Momčila Perišića**, 6. septembar 2011, str. 3.

⁴⁴AIIZ, inv. br. 3683-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *stenografske beleške sa 14. sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 11. oktobra 1993.

⁴⁵Isto.

Pojašnjavajući navedeno rješenje – izmišljenu privremenu formaciju u Vojsci Jugoslavije, načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije general Momčilo Perišić je izjavio da „**u naredbama mi njima pišemo, primera radi, komandant te i te jedinice raspoređen je u školski korpus koji je kao ovde** (u Vojsci Jugoslavije – Savezna republika Jugoslavija), **a on ustvari ide tamo**” (u „Vojsku Republike Srpske” i „Srpsku vojsku krajine”). Na to je Slobodan Milošević izjavio: „**Može kako hoćete, samo nemojte to da se povlači.**”⁴⁶

Za Momira Bulatovića, predsjednika Crne Gore, riječ je o „**veoma osjetljivom pitanju**”, prije čemu je posebno naglasio da „**mi ne možemo zaštititi tajnost ovih podataka, a vitalni državni interes je da to zaštitimo.**” S tim u vezi, on je predložio da “**o ovom problemu koji je delikatan još jednom razmislimo sa stanovišta tehnike**”. Ne osporavajući „**nijedno moguće opredjeljenje koje je ovdje načelno dato**”, on je ukazao na jedan praktičan primjer: „**Kada su naši policajci** (pripadnici MUP-a Crne Gore) **išli u Hercegovinu da se biju** (da učestvuju u agresiji, genocidu i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava), **imali smo sistem da im damošest mjeseci plaćenog odsustva.**”⁴⁷

Momir Bulatović je u nastavku rasprave insistirao na činjenici **očuvanja stepena tajnosti** („**jesam za to da sačuvamo jedan stepen tajnosti**”), „**da uvažimo realnost koja je, ali da razradimo mehanizam koji bi bio apsolutno siguran sa stanovišta naše države (...).Da ovo padne nekome u ruke, sankcije bi nam držali 10 godina.**”⁴⁸

Načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije general Momčilo Perišić je, na osnovu Naredbe predsjednika Socijalističke republike Jugoslavije broj N1/2-02-033/93-1 od 10. novembra 1993, a u vezi sa formiranjem kadrovskih centara u Vojsci Jugoslavije, 15. novembra 1993. izdao *naređenje* o formiranju 30. i 40. kadrovskog centra („**u miru i ratu**”), organizacijskih jedinica Generalštaba Vojske Jugoslavije. Organizacijsko-formacijski sastav kadrovskih centara odredio je načelnik Uprave za organizaciju, mobilizaciju i popunu Generalštaba Vojske Jugoslavije.⁴⁹

---

⁴⁶Isto.

⁴⁷Isto.

⁴⁸Isto.

⁴⁹ICTY, 03446162-03446163, *Naredba*, str. pov. br. 3087 – 1, načelnika Generalštaba VJ od 15. XI 1993. godine, *Organizacijsko-formacijske promene u VJ*; ICTY, 06059885, R. Mladić; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, pred Pretresnim vijećem, tužilac protiv Slobodana Miloševića, *Odluka po prijedlogu za donošenje oslobađajuće presude*, 16. juni 2004, paragraf 260. * * Miloševiću dokazan genocid u Bosni, str. 150; ICTY, Predmet br. IT-04-81-T, pred Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, *Presuda*, 6. septembar 2011, paragrafi 770–772, *Naređenje predsjednika SRJ o osnivanju posebnih kadrovskih centara*, 10. novembra 1993. godine.

Trideseti (30) kadrovski centar bio je nadležan za oficire JNA i Vojske Jugoslavije upućene, raspoređene, premještene, prekomandovane i postavljene na dužnost u „Vojsku Republike Srpske”, a 40. kadrovski centar u „Srpsku vojsku krajine”. Ta dva centra (formacijski) su bila poznata i kao Vojna pošta 3001 (30. kadrovski centar) i Vojna pošta 4001 (40. kadrovski centar) i sjedište im je bilo u zgradama Generalštaba Vojske Jugoslavije u Beogradu u prostorijama Personalne uprave.⁵⁰

Kadrovski centri bili su *potčinjeni* (neposredno *podređeni*) načelniku Personalne uprave Generalštaba Vojske Jugoslavije, koji je regulisao „**zadatke, razmeštaj i sva ostala pitanja vezana za život i funkcionisanje kadrovskih centara u saradnji sa nadležnim organima GŠ VJ**”. Izbor kadrova za popunu kadrovskih centara (iz)vršio je, također, načelnik Personalne uprave Generalštaba Vojske Jugoslavije.⁵¹

Starješine kadrovskih centara utvrđivali su „**broj i strukturu profesionalnih vojnih i civilnih lica koje može upućivati, raspoređivati, premeštati i postavljati na odgovarajuće dužnosti u posebni kadrovski centar sa potrebama službe i sposobnostima lica.**” Načelnik Personalne uprave Generalštaba Vojske Jugoslavije je bio nadležan „**da donosi naredbe o upućivanju, raspoređivanju, premeštanju i postavljanju na formacijska mesta u delu promenljivog sastava kadrovskih centara za profesionalne vojnike zaključno sa činom pukovnika i za civilna lica.**” On je, također, načelniku Generalštaba Vojske Jugoslavije dostavljao „**predloge za upućivanje, raspoređivanje, premeštaj i postavljenje profesionalnih oficira čina generala (admirala) i za postavljenje na formacijska mesta za koja je predviđen formacijski čin generala, kao i za sudije vojnih sudova i vojne tužioce.**”⁵²

Kadrovski centri su „**postrukturi formacijskih mjesta sadržavali sve elemente ratne armije s posebnim specijalnim sastavima**”.⁵³

Koordinacija programa rada i rukovođenja stalnim operativnim sastavom kadrovskih centara obezbijeđena je preko načelnika Personalne uprave Generalštaba Vojske Jugoslavije.⁵⁴

---

⁵⁰ICTY, Predmet br. IT-04-81-T, pred Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, *Presuda*, 6. septembar 2011, paragraf 772.

⁵¹ICTY, 03446162-03446163, *Naredba*, str. pov. br. 3087 – 1, načelnika Generalštaba VJ od 15. XI 1993. godine, *Organizacijsko-formacijske promene u VJ*; ICTY, 06306540, Socijalistička republika Jugoslavija, Generalštab Vojske Jugoslavije, Kabinet načelnika GŠ, str. pov. br. 965-1, *vojna tajna, strogo poverljivo*, 12. novembar 1993, *naređenje*.

⁵²ICTY, 06306540-06306543, Savezna republika Jugoslavija, Generalštab Vojske Jugoslavije, Kabinet načelnika GŠ, str. pov. br. 965-1, 12. novembar 1993, *vojna tajna, strogo poverljivo, naređenje*.

⁵³Isto.

⁵⁴Isto.

Uputstvom Generalštaba Vojske Jugoslavije o kadrovskim centrima od 8. decembra 1993. regulisano je, pored ostalog, „**upućivanje i premještaj**” profesionalnih vojnika i civilnih lica Vojske Jugoslavije u 30. i 40. kadrovski centar.⁵⁵

Kadrovski centri su formirani s ciljem „**da se pronade pravni osnov za slanje vojnika Vojske Jugoslavije u rat u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj**” i „**legalizuje raspoređivanje pripadnika VJ u VRS i SVK**”.⁵⁶ „**Glavna svrha kadrovskih centara bila je da se omogući efikasno premještanje i postavljanje oficira VJ u SVK i VRS.**”⁵⁷ Oni su „**po strukturi i svrsi bili ‘kompleksna tvorevina smišljena da obmane**”.⁵⁸

Državno, političko i vojno rukovodstvo Savezne republike Jugoslavije, u želji da izbjegne „**daljnje kritike i sankcije međunarodne zajednice**”,

---

⁵⁵ICTY, Predmet br. IT-04-81-T, pred Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, *Presuda*, 6. septembar 2011, paragraf 773–776.

⁵⁶Isto, paragrafi 777 i 787. „**Vodjenje evidencije o svim bivšim pripadnicima JNA i VJ**” koji su bili na dužnosti u VRS i SVK bila je „**sekundarna funkcija kadrovskih centara**”, što je očigledno da centri „**nisu bili puka administrativna tijela**” (isto, paragrafi 786–7787) koja su (samo)regulisala status profesionalnih vojnika Savezne republike Jugoslavije koji su bili na dužnosti u „**Vojsci Republike Srpske**” i „**Srpskoj vojsci krajine**”.

⁵⁷Isto, paragraf 781.

⁵⁸Isto, paragraf 777–778. Kadrovski centri su, pored ostalog, tvrdi tužilac ICTY-a Mark Harmon, „**imali i drugu nemoralnu ulogu: da prikriju direktni transfer i podršku vitalne snage VJ na dužnosti u VRS/VRSK. Prevara kadrovskih centara VJ je**”, prema njemu, „**funkcionisala na sljedeći način: pod okriljem formalnog imenovanja pripadnika VJ u kadrovske centre u Beogradu, pripadnici VJ su direktno upućivani u VRS i VRSK. Kako je bila pod sankcijama, političkom rukovodstvu SRJ je bilo jasno da bi objelodanjivanje stvarne prirode kadrovskih centara bilo pogubno. Kada mu je pokazana kopija Perišićevog prijedloga za kadrovske centre tokom sjednice VSO (Vrhovnog savjeta odbrane, prim.: Institut), Momir Bulatović, član Saveta, rekao je: ... ‘ako ovo padne u bilo čije ruke, deset godina će nas držati pod sankcijama’. Iz tog razloga su uloženi ogromni naponi da ova prevara ostane tajna**” (M. Harmon, *Značaj presude ICTY-a protiv Momčila Perišića*. .: Politički i vojni, str. 678; AIIZ, inv. br. 3679-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *odbrana, vojna tajna, strogo poverljivo, stenografske beleškese sednice Vrhovnog savjeta odbrane*, održane 2. juna 1993. godine.

Mark Harmon je na suđenju generalu Momčilu Perišiću, načelniku Generalštaba Vojske Jugoslavije, u vezi s „**osiguranjem ljudstva, materijalne i logističke podrške VRS prilikom granatiranja Sarajeva i masakra**”, odnosno genocida nad Bošnjacima u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenici, jula 1995, „**opisao u svojoj uvodnoj riječi ‘srž složenog pokušaja prevare’ Slobodana Miloševića, koji je omogućio uspostavu razrađenih struktura, formiranih ne samo da prikriju činjenicu da je Srbija uključena u sukob i zločine počinjene u svrhu stvaranja jedinstvene srpske zemlje i njegov dominantni autoritet u svim događajima, već i stvaranje privida duboko decentraliziranog sistema po kojem Beograd navodno nije imao kontrolu ili utjecaj. U kontekstu razrađene prevare, uloga Miloševića i beogradskog rukovodstva trebaju se analizirati na osnovu njihovog djelovanja iza scene i aktivnosti onih nad kojim su imali kontrolu ili utjecaj, umjesto da se oslanja na javne ili privatne izjave**” (F. Hartmann, nav. dj., str. 658).

nastojalo je „**zadržati u tajnosti stvarnu funkciju tih kadrovskih centara**”, učešće Vojske Jugoslavije „**u oružanim akcijama na prostorima bivše SFRJ**”, kako bi zaštitilo „**vitalni državni interes**” – obmanu i prevaru domaće i međunarodne javnosti, jer ukoliko ne bi zaštitili „**tajnost ovih podataka**”, tj. stvarnu ulogu i funkciju kadrovskih centara, sankcije međunarodne zajednice bi, po predsjedniku Bulatoviću, bile na snazi deset godina.⁵⁹ Zbog toga su stvarna uloga i funkcija kadrovskih centara držane u tajnosti, „**kako bi se od domaće i međunarodne javnosti sakrilo da je VJ uključena u te sukobe**”⁶⁰ – oružane sukobe u Republici Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj, odnosno agresiju Savezne republike Jugoslavije protiv Republike Bosne i Hercegovine i genocid nad Bošnjacima. U naredbama o upućivanju, raspoređivanju, premještanju i postavljanju izdavanim oficirima i drugim licima Vojske Jugoslavije naređeno je raspoređivanje u kadrovske centre u Beogradu, „**na formacijska mesta u Vojsci Jugoslavije**”, „pri čemu se nije pominjala „Republika Srpska” niti „Republika srpska krajina”.⁶¹ Oni su iz svojih matičnih jedinica, gdje su po formacijskim mjestima u Vojsci Jugoslavije, **pravno (de iure) raspoređeni** u jedinice Vojske Jugoslavije – u 30. i 40. kadrovski centar u Beogradu („**na formacijska mesta u Vojsci Jugoslavije**”), odakle su **tajno** (preko tih centara) **stvarno (de facto) upućivani**, premješteni, raspoređivani, prekomandovani i prebacivani na dužnosti u VRS i SVK, gdje su učestvovali u borbenim djejtstvima u drugim međunarodno priznatim državama i protiv njih.⁶²

Politika i praksa prevare i obmane međunarodne javnosti Savezne republike Jugoslavije sa 30. i 40. kadrovskim centrima je, prema izjavi Zorana Lilića,

---

⁵⁹ICTY, Predmet br. IT-04-81, **Sažetak Presude Pretresnog vijeća u predmetu tužilac protiv Momčila Perišića**, 6. septembar 2011, str. 3; AIIZ, inv. br. 3683-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *stenografske beleške sa 14. sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 11. oktobra 1993; ICTY, Predmet br. IT-04-81-T, pred Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, *Presuda*, 6. septembar 2011, paragraf 787.

⁶⁰ICTY, Predmet br. IT-04-81-T, pred Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, *Presuda*, 6. septembar 2011, paragrafi 778, 782 i 787.

⁶¹AIIZ, inv. br. 3679-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *vojna tajna, strogo poverljivo, stenografske beleškese sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 2. juna 1993. godine. ICTY, Predmet br. IT-04-81-T, pred Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, *Presuda*, 6. septembar 2011, paragrafi 781–782.

⁶²AIIZ, inv. br. 3679-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *odbrana, vojna tajna, strogo poverljivo, stenografske beleškese sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 2. juna 1993. godine. ICTY, Predmet br. IT-04-81-T, pred Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, *Presuda*, 6. septembar 2011, paragrafi 781, 784–785 i 787.

predsjednika Savezne republike Jugoslavije, na sjednici Vrhovnog savjeta odbrane 21. jula 1994. „**veoma dobro funkcionisala**”.⁶³

Generalštab Vojske Jugoslavije (načelnik general Momčilo Perišić) je 22. marta 1994, na osnovu člana 26. stav 1. Pravilnika o naknadi putnih i drugih troškova u Vojsci Jugoslavije („Službeni vojni list”, br. 38/93), donio „*odluku o određivanju zadataka i teritorije na kojoj se služba vrši pod otežanim (posebnim) uslovima.*”⁶⁴

Navedenom odlukom je definirana teritorija na kojoj se služba vrši pod otežanim (posebnim) uvjetima. Pod teritorijom je, pored ostalog, određeno da je to i „**teritorija na kojoj su na službi pripadnici 30. i 40. kadrovsog centra**” Glavnog štaba Generalštaba Vojske Jugoslavije. Riječ je o teritoriji Republike Bosne i Hercegovine – „**na kojoj su na službi pripadnici 30. kadrovsog centra**” i teritoriji na kojoj je u Republici Hrvatskoj formirana paradržavna tvorevina Republika srpska krajina – „**na kojoj su na službi pripadnici 40. kadrovsog centra**”.⁶⁵

Prema navedenoj odluci, „**aktivnom vojnom licu, vojniku po ugovoru na određeno vreme i civilnom licu na službi u VJ pripada mjesečna naknada na službi pod otežanim (posebnim) uslovima ukoliko sa jedinicom – komandom ili je privremeno upućen na rad u jedinicu-komandu, koja izvršava zadatke kontrole i zaštite teritorije SRJ, protiv-vazdušne odbrane objekata, dubinskog obezbjeđenja državne granice i zadatke na kriznim područjima.**”⁶⁶

Iz navedenog je očigledno da je riječ o izvršavanju zadataka kontrole i zaštite teritorije pod otežanim (posebnim) uvjetima – na teritoriji koja se smatra sastavnim dijelom teritorije Savezne republike Jugoslavije. Očito je da je, prema Generalštabu Vojske Jugoslavije, i teritorija Republike Bosne i Hercegovine, tačnije okupirani dijelovi Republike Bosne i Hercegovine, smatrana (tretirana) sastavnim dijelom teritorije Savezne republike Jugoslavije. Tako su jedinstvene oružane snage Savezne republike Jugoslavije (Vojska Jugoslavije/„Vojska Republike Srpske”/„Vojska srpske krajine”) dještovovala i na istom geografskom prostoru – teritoriji Savezne republike Jugoslavije „**na kojoj se služba vrši pod otežanim (posebnim) uslovima**”.

---

⁶³AIIZ, inv. br. 3699-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *stenografske beleške sa 23. sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane u Dobanovcima, 21. jula 1994. godine.

⁶⁴ICTY, 06008081-06008082, Generalštab Vojske Jugoslavije, Sektor za operativno-štabne poslove, Prva uprava, pov. broj 465-1, 22. mart 1994, *Odluka o određivanju zadataka i teritorije na kojoj se služba vrši pod otežanim (posebnim) uslovima.*

⁶⁵Isto.

⁶⁶Isto.

Predmetnom odlukom nadležni starješina iz Vojske Jugoslavije donosio je odluku o pripadajućoj naknadi svim licima – oficirima i drugim licima koja su u tom periodu izvršavala zadatke „**kontrole i zaštite teritorije Savezne republike Jugoslavije, na kojoj se služba vrši pod otežanim (posebnim) uslovima**”, uključujući i na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine, a sva ta lica imala su status oficira – pripadnika Vojske Jugoslavije, a koji su navedene zadatke izvršavali u strateškom interesu i strateškom cilju Vojske Jugoslavije, u svojstvu *de iure* i *de facto* organa države Savezne republike Jugoslavije.

Vojno osoblje upućeno na službu u kadrovske centre zadržavalo je status pripadnika Vojske Jugoslavije. Oni su po zakonu bili pripadnici Vojske Jugoslavije – profesionalni vojnici u Vojsci Jugoslavije, „**raspoređeni na formacijska mjesta u Vojsci Jugoslavije**”, „**a svoja prava u SRJ i VJ ostvarivali su preko 30. i 40. kadrovske centra**”. Pripadnici 30. i 40. kadrovske centra *de iure* su zadržavali status pripadnika Vojske Jugoslavije i dok su bili na **dužnosti** u „Vojsci Republike Srpske” i „Srpskoj vojsci krajine”.⁶⁷

Broj pripadnika 30. kadrovske centra Generalštaba Vojske Jugoslavije, kao i iz drugih komandi, jedinica i ustanova Vojske Jugoslavije upućenih, raspoređenih, premještenih i postavljenih u „Vojsku Republike Srpske” – u jedinicu koja je „**izvršavala zadatke kontrole i zaštite Savezne republike Jugoslavije (...)**” je „**varirao tokom godina, ali su se priliv i rotacija ljudstva nastavili bez prekida**.”⁶⁸

U „Vojsci SK i VRS” je krajem septembra 1993, prema podacima Personalne uprave Generalštaba Vojske Jugoslavije, ukupno bilo **7.120 aktivnih vojnih lica**, od čega 4.229 oficira i 2.891 podoficira.⁶⁹

U decembru 1993. je, prema izjavi generala Perišića, načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije, „**u dvakadrovska centrau Republici Srpskoj i Republici srpskoj krajini**” bilo **nadužnosti preko 7.000 oficira Vojske Jugoslavije**.⁷⁰

---

⁶⁷ AIZ, inv. br. 3679-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *odbrana, vojna tajna, strogo poverljivo, stenografske beleške sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 2. juna 1993. godine; ICTY, Predmet br. IT-04-81-T, pred Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, *Presuda*, 6. septembar 2011, paragraf 832–840.

⁶⁸ ICTY, Predmet br. IT-04-81-T, pred Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, *Presuda*, 6. septembar 2011, paragraf 1610.

⁶⁹ ICTY, 0635902-06305904, Vojska Jugoslavije, Beograd, *Teze za razgovor načelnika Generalštaba VJ sa komandantima glavnih štabova Srpske vojske krajine i Republike Srpske* (23. 09. 1993. godine). U navedenim tezama general Perišić je, pored ostalog, predložio da se „**zauzme stav o uputu još 3.508 AVL iz VJ, a koji su rođeni u RSK i RS**” (isto).

⁷⁰ ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, pred Pretresnim vijećem III, tužilac protiv Slobodana Miloševića, *drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva* (optužnice u vezi sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom), 31. maj 2002, paragrafi 450–455; ICTY, Predmet br. IT-04-81,

U Vojsci Jugoslavije je januara 1994. ukupno **oficira** bilo „**16 hiljada, računajući ovde (Saveznoj republici Jugoslaviji) i one u Republici srpskoj krajini i Republici Srpskoj. Otprilike, prosečno da imaju 60,34 dolara, to je toliko u dinarima; ukupno godišnje; i kada se dodaju svi porezi itd. za tu kategoriju je 26,94 miliona dolara.**

Podoficira imamo 13 hiljada; vojnika po ugovoru 20 hiljada – sada ih imamo 12 hiljada (...).

Civilnih lica imamo 24 hiljade – gledano za sve tri države.

Znači, ukupno plaćenih aktivnih lica u Republici srpskojkrajini, Republici Srpskoj i SRJ je 73.722 lica.”⁷¹

Od ukupnog broja oficira (16.000), kojima je Vojska Jugoslavije raspolagala januara 1994, **oko pedeset od sto (50%)** je, u ime i za interese Vojske Jugoslavije, odnosno države Savezne republike Jugoslavije, u svojstvu *de iure* i *de facto* organa te države, **izvršavalo „zadatke kontrole i zaštite teritorije Savezne republike Jugoslavije (...) na teritoriji na kojoj se služba vrši pod otežanim (posebnim) uslovima”**, odnosno i na okupiranim dijelovima teritorije Republike Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske.

Izjava generala Perišića o ukupnom broju „**plaćenih aktivnih lica u Republici srpskoj krajini, Republici Srpskoj i SRJ**” („73.722 lica”) nedvosmisleno dokazuje i potvrđuje da je riječ o jedinstvenoj vojsci, jedinstvenim oružanim snagama Savezne republike Jugoslavije, koje su „**izvršavale zadatke kontrole i zaštite teritorije Savezne republike Jugoslavije (...) na kojoj se služba vrši pod otežanim (posebnim) uslovima**”.

U 30. kadrovskom centru Generalštaba Vojske Jugoslavije je maja 1994. bilo **4.281 lice** – pripadnika Vojske Jugoslavije⁷² koji su u Republici Bosni i Hercegovini „**izvršavali borbene zadatke i izvodili oružane akcije**”, „**uspješno vodeći borbu**”, uključujući i (iz)vršenje zločina genocida nad Bošnjacima.

Početkom juna 1994. u 30. kadrovskom centru Generalštaba Vojske Jugoslavije bilo je **4.173 lica** – pripadnika Vojske Jugoslavije. Naime, Momčilo Perišić je na sjednici Vrhovnog savjeta odbrane 7. juna 1994. izjavio: „(...) **da u Republici Srpskoj izdržavamo i plaćamo – taj podatak nemate u materijalu – 4.173 lica ili 7,42 odsto iz Vojske Jugoslavije; a u**

---

sažetak Presude Pretresnog vijeća u predmetu tužilac protiv Momčila Perišića, 6.

septembar 2011, str. 3; AIIZ, inv. br. 2-5355, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *vojna tajna, strogo poverljivo, stenografske beleške sa 16. sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 25. decembra 1993. godine.

⁷¹AIIZ, inv. br. 3689-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *stenografske beleške sa 17. sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 10. januara 1994. godine.

⁷²ICTY, Predmet br. IT-04-81-T, pred Pretresnim vijećem I, tužilac protiv Momčila Perišića, *Presuda*, 6. septembar 2011, paragraf 793.

Republici srpskoj krajini 1.474 ili 2,62 odsto od Vojske Jugoslavije; znači ukupno 5.647 ljudi. Godišnje za njih izdvajamo oko 14 miliona, a za narednu godinu treba isto toliko; to je samo za njihove plate. To im je ogromna pomoć.⁷³

Navedenu izjavu general Perišić je potvrdio i na sjednici Vrhovnog savjeta odbrane 11. jula 1994: „**Izdržavamo: 4.173 plaćena lica u Republici Srpskoj, od čega 1.358 oficira, podoficira 863, građanskih lica 1.652 i vojnika po ugovoru 300. U Republici srpskoj krajini izdržavamo 1.474 lica, od čega 275 oficira, 242 podoficira i 253 civilna lica i 4 vojnika.**”⁷⁴

Na *dužnosti* „Vojsci Republike Srpske“ i „Srpskoj vojsci krajine” „**ukupno je**”, prema izjavi generala Perišića 21. jula 1994, u oružanoj borbi angažovano **preko 10.000 starješina Vojske Jugoslavije: „ostalo 6.800 starešina, koji su prihvatili sisteme, narod i organizaciju i uspešno vode borbu. Do sada smo na njihove zahteve poslali još ukupno 3.795 stalno u prekomandu i 187 ljudi koji se naizmenično menjaju, jer su oni deficitarni kadrovi – i ovde i tamo, pa su bitni.**”⁷⁵

Momčilo Perišić je na sjednici Vrhovnog savjeta odbrane 27. septembra 1994. izjavio da u „Republici Srpskoj” „**u dve kategorije, tamo ukupno ima 4.614 ljudi – pripadnika Vojske Jugoslavije ('2.634 oficira, vojnika po ugovoru 292 i civilnih lica 1.688 – ukupno 4.614 lica'). Do kraja godine trebalo bi da damo 5 miliona i 622 hiljade dinara kao neku vrstu pomoći (tj. 'plate za pripadnike Vojske Jugoslavije u Republici Srpskoj'). To prosečno iznosi nešto više od milion dinara.**”⁷⁶

Pored toga, Savezna republika Jugoslavije je, prema Perišiću (u Saveznoj republici Jugoslaviji), izdržavala i „**oko 15 hiljada ljudi kao njihove porodice**”.⁷⁷ Sredstva namijenjena za 30. kadrovski centar je, tvrdi Slobodan Milošević, Savezna republika Jugoslavija obezbjeđivala budžetom („**Imamo ove pare u budžetu**”).⁷⁸

---

⁷³AIIZ, inv. br. 3697-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *stenografske beleške sa 21. sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 7. juna 1994. godine.

⁷⁴AIIZ, inv. br. 3699-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *stenografske beleške sa 22. sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 21. jula 1994. godine.

⁷⁵AIIZ, inv. br. 3701-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *stenografske beleške sa 23. sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 21. jula 1994. godine.

⁷⁶AIIZ, inv. br. 3704-2, Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savjet odbrane, *stenografske beleške sa 27. sednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 27. septembra 1994. godine.

⁷⁷Isto.

⁷⁸Isto.